

was. Van meet af aan was er op dit punt sprake van een verregaande vrijheid. De barthiaanse predikant J. Diepersloot kon zonder kwalijke gevolgen voor zijn functioneren Colijn in 1933 een geestelijk gevaar voor ons volk noemen. Opvallend is de betrokkenheid van een relatief groot aantal predikanten bij de CDU, de pacifistisch georiënteerde Christelijk Democratische Unie: Buskes, Kroon, Van den Hooff, Diepersloot, Nieuwpoort, Van der Woude en Sillevius Smitt waren er lid van, Ter Schegget, Aalders, en Overduin komen we soms tegen als spreker op de een of andere partijbijeenkomst.⁴⁹ Maar de CDU was een christelijke partij, die politiek wilde bedrijven op basis van christelijke beginselen. De invloed van Barth in de CDU wordt door Herngreen te hoog geschat.⁵⁰ Overigens bleef de ARP in het H.v. sterk vertegenwoordigd.⁵¹ Daarnaast waren er óók nogal wat NSB-ers in de kring van het H.v.⁵² Bekend is dat in Hilversum de vooraanstaande NSB-familie De Rijke lid was van het H.v. In Amstelveen was J.H.L. de Bruin lid van de NSB. Hij debatteerde met Buskes in het openbaar.⁵³ Magda Stomps, de eerste vrouwelijke theologische student aan de VU en medewerkster van *Woord en Geest*, was eveneens lid van de NSB en in de oorlog medewerkster van T. Goedewaagen. In *Woord en Geest* werd af en toe stevig gepolemiseerd over nationaalsocialisme en fascisme. Het is echter bijna onmogelijk om van de politieke voorkeuren in het H.v. een exact beeld te krijgen. Maar het beeld is scherp genoeg om te kunnen stellen dat Herngreen al te zeer de naoorlogse situatie terugvindt in het H.v. Hij ziet de Doorbraak al naderen, inclusief het herderlijk schrijven van de hervormde synode 'Christen-zijn in de Nederlandse samenleving', met al zijn bezwaren tegen de verzuiling. De uitspraak van Herngreen dat het H.v. de antithese op politiek en sociaal gebied overwon door haar te radicaliseren, moet als non-sense worden bestempeld, een uitspraak zonder inhoud.⁵⁴ In politiek opzicht was het H.v. verdeeld, het H.v. nam geen politieke en sociale standpunten in, en toen de algemene vergadering dat een keer probeerde (zie onder) werd men het met elkaar niet eens. Duidelijk is de grote vrijheid in politicis. Men wilde niets weten van tucht over kerkleden vanwege hun politieke overtuiging, ook niet van tucht over NSB-ers vanwege alleen hun lidmaatschap van die partij. Dat was de kern van de zaak. Men had slechte ervaringen met de tucht en groepsdwang. Duidelijk is ook dat het oude kuyperiaanse onderscheid tussen de kerk als organisme en de kerk als instituut minder beheersend was dan voorheen. In de verklaring van 1931 staan de 'vragen van het heden' uitdrukkelijk op de agenda van de kerk als instituut. De verhouding van kerk en politiek lag anders dan binnen het oude verband. Maar meer dan Langeveld meent en Herngreen wil toegeven, leverde dat spanningen op.⁵⁵

⁴³ HUA, AHV, inventarisnummer 1, *Notulen voorlopige classis*, 3 en 4 maart 1930. Achtergrond vormde de zorg van Buskes en de kerk van Oosterend dat men in de kerken van het HV vaak predikanten buiten liet voorgaan. Heel concreet ging het Oosterend en Buskes om een preekbeurt van J.H. Gunning J.Hzn. Versus Herngreen, *Een handjevol verkenmers*, 52, en versus Herngreen, *Een handjevol verkenmers*, 53. In deze tijd leefden er wel degelijk bezwaren tegen het voorgaan van hervormde voorgangers, en de vraag naar de oecumene was ingegeven door de zorg daarover.

⁴⁴ Vgl Buskes, *Hoera voor het leven*, 50-55, waar hij wijst op de grote invloed van J.H. Gunning jr. reeds vanaf zijn studententijd. Overigens is deze visie op belijdenis in 1929 ontstaan in de kring van deputaten voor de ordening van het kerkelijk leven. Daarin hadden onder meer zitting Geelkerken en Van den Brink. Zie AG, 57, *Notulen ordening kerkelijk leven*.

⁴⁵ Deputaten waren Aalders, Van den Brink en Geelkerken. Het is me niet duidelijk geworden wat de taak van dit deputaatschap was.

⁴⁶ HUA, AHV, inventarisnummer 1, *Notulen voorlopige classis*, 12 juni 1928.

⁴⁷ HUA, AHV, inventarisnummer 2, *Notulen voorlopige classis*, 3 en 4 maart 1931; afgevaardigd werd J.J. Buskes Jr.